

מאזרות

אורות ישראל
מכללת אקדמית לחינוך

מייסודן של תכלת מורשת יעקב
ותכלת אורות ישראל

עיונים בסידור התפילה ובפרשת השבוע

הפורש סוכת שלום

והכי אמר רב שר שלום: בליל שבתות ובלילי ימים טובים במעריב למימר "שומר עמו ישראל לעד". ובבית רבינו אין מנהג, אלא תחת "שומר עמו ישראל" חותמין "פורש סוכת שלום עלינו ועל עדת עמו ישראל ועל ירושלים". וכן עולה מחידושי הריטב"א (מגילה יח ע"א) ומבית הבחירה לרבנו המאירי (ברכות יב ע"ב) שעוד בימי חכמינו הראשונים בספרד שימשו שני הנוסחים, וכן בטור אורח חיים, סימן רסז (אך ראו מדרש תהלים, בובר, מזמור ו). אף היום נשאר זכר לתקופת שני הנוסחים בהנחיה ההלכתית המורה שאם המתפלל התבלבל ואמר "שומר" בשבת או "פורש סוכת שלום" בחול אינו צריך לחזור ולברך (ילקוט יוסף, תש"ד, תפילה, כרך ב, קונטרס הנוסחאות הערה צד, עמוד תקנה). ומה ראו על ככה לייחד את השמירה לימי החולין ואת השלום לשבת? אמרו חכמים בלשון מדרש (פירושי סידור התפילה לרוקח, עמוד תעב):

הקדוש ברוך הוא שומר ישראל על ידי השבת. משל למלך שהיה לו רועה שומר צאנו, כל הימים היה בשדה הרועה עם צאנו והיה ער בלילה לשמור הצאן, אך בלילה אחד בשבוע היה מאסף צאנו הביתה בדיר והיה ישן, כך כל ימי המעשה "הנה לא ינום ולא ישן שומר ישראל" לפי שזה יוצא השדה וזה במלאכתו, אבל בשבת כל אחד הולך לביתו אין צריך שמירה, אך פורס סוכת שלום.

בימי החול צריך שמירה מפני המזיקים ומפני הרוחות הרעות ומפני הזאבים המבקשים לטרוף את "שה פזורה ישראל", אבל בשבת, כאשר כל קהל עדת ישראל מתכנס בבתי כנסיות ובבתי מדרשות – השבת מְגַנָּה על הפרט ועל הכלל, הבוטח בה' חסד יסובבנהו. השבת היא בית דירה והיא סוכת השלום הפרוסה.

ועוד אמרו: ושמרו בני ישראל את השבת – שאם ישראל שומרים את השבת כראוי, השבת תשמור עליהם כראוי (ראו ט"ז, אורח חיים רסז) וכבר פייט ר' אברהם אבן עזרא "כי אשמרה שבת אל ישמרני, אות היא לעולמי עד בינו וביני". שמירת הגוף ושמירת הנפש, שמירת הפרט ושמירת הכלל (יותר מכך אמרו "יותר משומר ישראל על השבת שמרה השבת על ישראל"). ורבי יהודה הלוי עונה לראב"ע, "על אהבתך אשתה נביעי, שלום לך שלום יום השביעי". כי השביעי מביא את השלום, שלום בין האדם לנפשו, בין איש לאשתו, בין האיכר לאדמתו, בין חבר לשכנו, בין הבורא לעולמו. ובלשון הסוד אמרו (זוהר, כרך א, בראשית דף מח ע"א): "תא חזי, כד אתקדש יומא במעלי שבתא סוכת שלום שריא ואתפריסת בעלמא [...]". בא וראה, כאשר מתקדש היום בערב שבת סוכה של שלום שורה עלינו ומתפרסת בעולם, וכל הרוחות, והסערות, והשדים, וכל צד טומאה – כולם מסתתרים. שהרי מאחר שהקדושה מתעוררת ושורה בעולם הטומאה בורחת מפני הקדושה. אז נמצא העולם בשמירה עליונה ואין צריכים להתפלל על השמירה, כי בשבת הופרש סוכת השלום על העולם ושומר הוא מכל הצדדים. ונמצא הכול בשלום. משום כך בקידוש היום מברכים, "הפורס סכת שלום עלינו ועל עמו ישראל ועל ירושלים".

אנחנו מקיימים באהבה את מצוות קריאת שמע פעמיים ביום, בערבית ובשחרית, "בשבכך ובקומך". חז"ל תיקנו ללוות את הקריאה בברכות על פי התבנית שנמסרה במשנה: "בשחר מברך שתי לפנייה ואחת לאחריה, ובערב מברך שתי לפנייה ושתי לאחריה, אחת ארוכה ואחת קצרה" (ברכות יא ע"א). התלמוד אינו דן בנוסח הברכות שאחרי קריאת שמע של ערבית, ומזכיר אותן כברכות ידועות ומוכרות; הראשונה נקראת "גאולה" והשנייה "השכיבנו" (בבלי, ברכות ד ע"ב). ענייננו בחתימה של הברכה השנייה, זו הפותחת במילים, "השכיבנו ה' אלהינו / אבינו לשלום, והעמידנו מלכנו לחיים טובים ולשלום".

סידור רב עמרם גאון (וארשה תרכ"ה) מביא שני נוסחים של חתימה: אחת בערבית של חול, "ושמור צאתנו ובואנו מעתה ועד עולם כי שומרנו ומצילנו אתה. ברוך אתה ה' שומר עמו ישראל לעד" (שם, יט ע"א); ואחת בסדר שבתות, "קורין קריאת שמע, ואמת ואמונה כדרך שאומרין בחול, וחותרם 'פורש סוכת שלום עלינו ועל עדת ישראל ועל ירושלים'" (שם כה ע"א). החתימה של ימי החולין מובנת, יסודה בפסוק, "הנה לא ינום ולא ישן שומר ישראל" (תהלים קכא, ד) והיא מעין בקשת "השכיבנו", ומשלימה אותה. אך החתימה, "הפורש סוכת שלום וכו'" אין יסודה בלשון מקרא; עניינה ומקורה לא התבררו בתלמודים.

בספרות המדרשים ברכה זו מוזכרת אגב אורחא, אגב שבחו של השלום ואגב שבחה של ירושלים. בשבחו של השלום, כיצד?

ר' מני דשאב ור' יהושע דסכנין בשם ר' לוי: גדול שלום שכל הברכות וטובות ונחמות שהקב"ה מביא על ישראל חותמין בשלום. בקריאת שמע: "פורס סוכת שלום"; בתפלה: "עושה שלום"; בברכת כהנים: "וישם לך שלום" (ויקרא רבה [וילנא] פרשת צו, פרשה ט).

בשבחה של ירושלים, כיצד?

א"ר אבון: "בנוי לתפלות" (שיר השירים ד, ד) – תל שכל הפיות מתפללין עליו בברכה, בקרית שמע, ובתפלה. בברכה: "בונה ירושלים"; בתפילה: "אלהי דוד ובונה ירושלים"; בקרית שמע: "פורש סוכת שלום עלינו ועל עמו ישראל ועל ירושלים" (ירושלמי, [וילנא] ברכות, פרק ד).

משני המדרשים, הקרובים בתוכנם ובצורתם, למדנו שבימי האמוראים מהדור השלישי בארץ ישראל הוטבע כבר נוסח הברכה, "פורס סוכת שלום", ובנוסחה המלא, "פורש סוכת שלום עלינו ועל עמו ישראל ועל ירושלים", ושחותרים בה את הברכות של קריאת שמע. ועוד, משהובאה ברכה זו בסתם משתמע שהיא נאמרה הן בחול הן בשבת. ואכן נראה שבימים קדמונים יש שחתמו ב"שומר עמו ישראל לעד", שכן עיקר תפילת "השכיבנו" נאמרה על בקשת השמירה בלילה; ויש שחתמו, "פורש סוכת שלום וכו'" כהמשך ל"השכיבנו לשלום [...] והעמידנו לשלום" וכדי לחתום בשלום, והוסיפו והאריכו לשאול בשלום ירושלים. בתחילה, כשם שבירכו בחול כך בירכו בשבת, זה בכה וזה בכה, ורק לבסוף יוחדה ברכת ה"שומר" לימי חול וברכת "סוכת שלום" לשבת קודש. בסידור רב עמרם גאון נכתב:

ד"ר מיכאל גרוס

מרצה בהתמחויות לתנ"ך ולתושב"ע

בתואר ראשון ושני

מתן שכרן של מצוות

בפרשתנו נאמר: "רק חזק לבלתי אכול הדם [...] למען ייטב לך ולבניך אחריד" (דברים יב, כג-כה).
רש"י אומר:

ממה שנאמר "חזק" אתה למד שהיו שטופים בדם לאוכלו [...] דברי רבי יהודה. רבי שמעון בן עזאי אומר: לא בא הכתוב אלא להזהירך וללמדך עד כמה אתה צריך להתחזק במצוות. אם הדם שהוא קל להישמר ממנו, שאין אדם מתאוה לו, הוצרך לחזקך באזהרתו, קל וחומר לשאר מצוות. "למען ייטב לך" – צא ולמד מתן שכרן של מצוות, אם הדם, שנפשו של אדם קצה ממנו, הפורש ממנו זוכה לו ולבניו אחריו, ק"ו לגזל ועריות שנפשו של אדם מתאוה להם.

התורה אוסרת על האדם לאכול את הדם, ועל אף שאינו מתאוה לדבר זה יקבל שכר על פרישתו. קל וחומר שיקבל אדם שכר כאשר יימנע מלאכול דברים שהנפש מתאוה להם. השכר הוא, "למען ייטב לך ולבניך אחריד". השאלה היא: מה הקשר בין מצווה זו לנימוק "למען ייטב לך ולבניך אחריד"?
הכלי יקר מסביר:

לפי [...] שהדם מוליד אכזריות בגוף האוכל, וטבע האב נמשך גם לבנים, ויהיו תולדותיהן כיוצא בהן, לכך נאמר בטעם הנימוק לאיסור דם, "למען ייטב לך ולבניך אחריד" – שלא תהיה האכזריות קנין הדבק בזרעו.

בכך דואג האדם שלא תדבקנה בבניו המידות האכזריות. אך ניתן להסביר כי השכר בגין קיום המצוות אינו רק לאדם עצמו, אלא אף בניו ייהנו מכך. ברור שככל שנסקיע בעניינים רוחניים עשייתנו תשפיע על בנינו ותזכה אותם בעולם הזה ובעולם הבא.

הגרי"י זילברשטיין שליט"א מביא על כך סיפור בספרו "עלינו לשבח", המעיד על הזכות שעמדה לבנים בזכות מעשה אבותיהם. ומסופר, שבאירוע חבלני בעיר חברון נפגע חייל בשם חננאל על ידי מחבל שארב לו בדרך. המחבל ירה בו מטווח קצר ונמלט. השעה הייתה שעת בוקר מוקדמת ודרך כלל אין עוברים שם יהודים. החייל נפצע קשה מאוד. חייל זה לא יכול היה להינצל, אך בדרך נס עבר במקום חייל שמייהר לחבוש את פצעיו ולהזעיק אמבולנס. מסירותו של החייל לא ידעה גבולות והוא החליט

להצטרף לאמבולנס ולנסוע עם הפצוע לבית החולים. הרופאים קבעו מיד כי לולא עזרתו של החייל בטיפול הראשוני שהעניק לפצוע לא היה לו סיכוי להישאר בחיים. משראה החייל את הוריו של הפצוע עזב את המקום ונעלם. ההורים, שהבינו שהחייל הציל את חיי בנם, ניסו לאתר אותו, אך ללא הצלחה. גם לאחר שיצא בנם בריא ושלם מבית החולים, המשיכו לנסות ולברר מיהו המציל האלמוני.

הורי החייל הפצוע הם תושבי קריית מלאכי ובעלותם חנות מכולת. בשובם הביתה תלו בחזית החנות שלט גדול ובו סיפור הנס שאירע לבנם, תוך שהם מביעים שיר והלל לקב"ה על הצלת הבן בדרך נס. הם ביקשו עזרה לאתר את החייל האלמוני שהציל את בנם.

לאחר כשנה וחצי נכנסה לחנות אישה אחת המתגוררת בבאר שבע. ביציאתה הבחינה בשלט שעל החזית וחזרה פנימה. בהתרגשות ובבכי פנתה לבעלת החנות וזעקה: "זה הבן שלי! זה הבן שלי! הבן שלי הציל את הבן שלכם!"

להורים ההמומים סיפרה שלפני כשנה וחצי הגיע בנה הביתה וסיפר שהציל חייל שנפצע קשה, נסע איתו לבית החולים וכו'. "פירטי הסיפור הכתוב כאן בשלט תואמים במדויק את סיפורו של בני", הוסיפה ואמרה.

האישה איתרה את בנה וביקשה ממנו שיבוא במהירות לקריית מלאכי. תוך זמן קצר הגיע הבן והתברר שאכן הוא "המציל". אמו ביקשה מאם הפצוע להיכנס עמה לחדר צדדי.

"אין זו הפעם הראשונה שנפגשנו", אמרה אמו של המציל והוסיפה: "את מן הסתם אינך זוכרת אותי, אבל אנחנו כבר נפגשנו לפני כעשרים שנה כאשר עברתי במקום ונכנסתי לחנות שלכם לקנות דבר מה. באותה העת הייתי מעוברת. תוך כדי שיחה סיפרתי לכם על הקשיים שיש לי בהיריון ועל כוונתי לבצע הפלה. מששמעתם זאת, את ובעלך, עשיתם כל מאמץ כדי לשכנעני שלא לבצע זאת והדגשתם את האושר הרב שיש בילדים. החייל שהציל את חיי בנכם בפיגוע החבלני בחברון הוא התינוק אשר נולד אז, לפני כעשרים שנה, כשבא לעולם בזכותכם. הנה, הקב"ה השיב לכם כגמולכם!"

יהי רצון שנשכיל לקיים מצוות מרוב שמחה ודבקות ויתקיים בנו הפסוק, "למען ייטב לך ולבניך אחריד" כי תעשה הישר בעיני ה'".

הרב משה הולשטיין

סטודנט לתואר שני בהוראת מקרא וספרות חכמים

שנת שמיטה הפקר

הפקר: דבר שהופקר, שאין לו בעלים, שאינו ברשות הפרט (לפי מילון אבן שושן).

הפקרת פירות

מצוות עשה להפקיר כל מה שתוציא הארץ בשמיטה, שנאמר: "והשביעית תשמטנה ונטשתה". היינו, אדם שיש בבעלותו שדה או עצים שיש בהם תבואה או פירות, חייב הוא להפקיר את התבואה או את הפירות שבעלותו. אסור לאדם לאסוף כמות גדולה של פירות לתוך ביתו, אלא צריך להפקיר הכול. אמנם מותר לו לקחת מעט פירות אל תוך ביתו, כמות המספיקה לכל בני ביתו לשבוע ימים, וכשסיים לאכלם רשאי לקחת שוב כמות קטנה אל ביתו, וחוזר חלילה. אדם שהביא כמות גדולה של פירות אל ביתו, אף על פי שעשה איסור, אין פירות אלו נאסרים באכילה. אסור לאדם לנעול או לגדור את שדהו. אמנם בשדות שיש חשש שיבואו גויים לגנוב פירות או כלי עבודה הנמצאים בשדה או שיש חשש שבעלי חיים ישחיתו את הפירות, מותר לנעול את השדה ולהושיב בפתחו שומר. על בעל השדה לתלות שלט שהפירות הם הפקר ויציין במקום בולט שכל הרוצה לקחת מהם יוכל לקבל מפתח הממוקם במקום פלוני או שתצוין השעה שבה ניתן יהיה לבוא ולקחת פירות.

אדם שלא הפקיר את פירות שדהו או מנע כניסה לשדהו בלי כל סיבה (המבוארת לעיל), יש מחלוקת אם פירות אלו מותרים באכילה. נוהגים להקל, אך צריך לנהוג בפירות אלו קדושת שביעית (דין קדושת פירות יבואר להלן). אמנם המחמיר על עצמו ולא אוכל פירות אלה, תבוא עליו ברכה.

אין פירות השדה הפקר, עד שהבעלים יפקירו אותם. פירות של השנה השישית שנשארו על העצים גם בשנת השמיטה אינם הפקר ואין נוהגת בהם קדושת שביעית (עניין הקדושה הנוהגת בפירות יבואר להלן).

רק פירות שנוהגים בהם קדושת שביעית חייבים להפקירם, אך עצי סרק, פרחים, בשמים, פטריות, דשא וכדומה אין צריך להפקירם.

מתוך אתר הידברות: <http://www.hidabroot.org/he/article/78228>